

مجلس - آنچه بر فضاقت حکام خراسان و ابوت مجلسی فادانه دروغ بود در صورتی که دولت فرمان انتصاب بدهد حاکم چه حق ممانعت دارد من شخصاً کمال مهرامی را در این باب بعمل آوردم و مجلس هم برای انتصاب نمودم. چند نفر هم منتقب شدند این تمویق و مسامحه از طرف و کلا است که بعضی معارض میخوانند و بعضی رأی شان از این کار منصف ف میشود این است که تمویق افتاد.

آقا سیدحسین - بول احقاق حتی که در این باب از طرف مجلس باید بشود اینست که آتیه دختری که آصف الدوله فروخته است آنها را پس بگیرد در این باب در زمان وزارت خارجه صدر اعظم سوال و جواب شده بود و همین الدوله گفته بود که من نمی توانم جلو گیری کنم باز میفرود شد آنروز وزیر داخله گفت که باید بعلم الیقین معلوم شود حال پس از علم الیقین آن دخترها را بر قیمت می که هست بغرد بدهد. مجلس باید در این امر مسامحه نکند.

رئیس - آنروز که وزیر داخله بودند سوال و جواب شد بنا شد تحقیق بکنند آنچه که بخراسان نوشته بشود تا جواب کتبی بیاید هنوز دیر نشده.

آقا سیدحسین - این مطلب دیگر تحقیق نمیخواهد در این باب با وزیر امور خارجه گفتگو شده است.

آقا سیدمحمد مجتهد - همچو چیزی از وزارت خارجه هست و گفتگو شد.

رئیس - چه عرض کنم اطلاع ندارم.

آقا سیدمحمد مجتهد - حرفیست می گوید بخواهد از وزیر معلوم میشود. . . . آن نگرانی را که از فوجان کرده بودند آهم در همین مطلب بود.

رئیس - صورت آنرا فرستادم.

آقا سیدهاشم - باید در این امور رسیدگی کرد و ننگداشت حقوق مسلمانان و ناموس ایشان از بین برود.

حاجی محمد اسمعیل آقا - نوشته بودند که چند نفر بودند آنها این کار را کردند و دخترها را فروختند آصف الدوله.

آقا سید محمد مجتهد - دونفر آنها در تهران هستند.

آقا سیدحسین آنها که حاکم نبودند حاکم آصف الدوله بود اگر آنها هم کردند با امر او بود میگویند آصف الدوله حکم کرده بود ما این کار را کردیم.

حاجی محمد اسمعیل آقا بگفتن آنها که نمیشود آنها با آصف الدوله مفرص هستند پس باید تحقیق کرد.

مذاکرات دارالشورای ملی

سه شنبه چهاردهم شهر ذیحجه الحرام صورت خلاصه مجلس روز یکشنبه قرائت شده بعد اعتبار نامه آقا میرزا مرتضی قلیخان و کبلی از طرف ملاکین اسفهان قرائت شد و مجلسیان باو تبریک گفتند.

آقا سیدعبدالله مجتهد - مطلبی که هست اینست آنروزی که کلاخواستند برای حضور و زورا و مهرامی

ایشان چیزی بنویسند من آن روزنامه ادب کردم و نگذاشتم که ایشان بنویسند گفتیم باشد که ما بنویسیم مهم هر بیه در کمال رعایت ادب و ممانعت بعوض میارک روانه داشتیم همان بود که همه شما - ها دیدید و خوانند جواب خیلی خوب است ولی جواب تشریف آوردن در را نفرموده بودند اگر چه در معنی این کار بود دیگر با و کلاست هر چه میدانند و میگویند من هم حاضر و مهرامی دارم.

حاجی سید نصرالله - این که تمام ملت این سنگه را بسینه میزنند و میخواهند که این خرابیها رفع شود در واقع برای دولت است زیرا که باز اول فایده را آنها میبرند دیگر چرا حاضر نیستند برای پیشرفت این مطلب خیلی عجب است.

آقا سیدعبدالله مجتهد - وزرا بطوری که باید حاضر باشند از برای مجلس نیستند ولی شخص شاه و صدراعظم همراه و مساعدند دیگر برای رای و کلاست.

سیدالحکما - مگر عزل و نصب وزرا پادشاه نیست اینها از اطاعت شاه هم خارجند وقتی که خود پادشاه همراه است هر وزیری که مخالف باشد او را عزل کند.

آقا سید عبدالله - اگر این مطلب در مجلس عنوان نمیشد مشبه بود که جواب مساعدی ندهند ولی حال که عنوان شد مجلس بر می خورد و از شانتش میکاهد.

وثوق الدوله - آن روز را مجلس حاضر بود که بنویسد آقایان پیش گیری کردند ولی حالا حاضرند که بنویسد.

آقا سید محمد مجتهد - ما آن مطلبی که مقصود بود در آن کاند هیچ مترش نشیم مجلس خودش بنویسد و جواب بخواهد.

آقا سید محمد تقی - تاوزا مسئول در این مجلس حاضر نشوند و نیایند برای مهرامی کار مجلس بجائی نخواهد رسید.

آقا سید عبدالله - اگر آن نظامنامه را پیش پادشاه نمی فرستادند از اول مسئله نبود چون فرستادند اهمیت پیدا کرد این مطلب هم سال همانطور است اهمیتی پیدا کرد و دیگر و کلا خود بدانند.

آقا سید محمد تقی - دیگر تا مجلس این کار را درست نکنند و ترتیبی ندهند نباید اقدام در کاری کرد.

وکیل التجار - تا وزرا در این مجلس حاضر نشوند نمیشود که کاری صورت بگیرد و کلا ولایات هم نمایند.

حاجی سید نصرالله - معلوم است آنها این کار را میکنند که کم کم مجلس تعطیل برود و ضعف پیدا کنند بگویند مردم خسته میشوند نمی گویند که آیند و کاری سایر ولایات هم نمی آیند دیگر ملت باید با این تفصیل تکلیف خود را بداند.

آقا سید محمد تقی - ملت حاضرند که حق خود را مطالبه کنند.

آقا سید محمد مجتهد - وقتیکه و کلا نتوانند کاری بکنند و کلین آنها خود بدانند.

حاجی معین التجار - شاید دولت خودش حاضر و همراه باشد و ویراه حاضر شوند.

حاجی سید نصرالله - چه ضروری بر فرض

وزراء هم حاضر شدند تا آن ها معاونت و مساعدت نکنند چنانچه باید دارند مثلا اینجا انجمن معایه قرار دارند بنده یکی زاجرا آن انجمن مستم این انجمن اسباب و لوازمات میخواهد در صورتیکه آنها نباشد چه بکنیم.

حاجی معین التجار - شما بنویسید بدوات شاید دولت خودش مهرامی کند.

آقای سید حسن تقی زاده - عرض حضور آنها نیست عرض نیست که باید وزراء معرفی شده در اینجا باید حاضر بشوند.

حاجی معین التجار - همین مطلب را بنویسید جواب بخواهد.

آقا سید حسین - هیئت وزراء را معرفی کنند بمجلس مسئول باشند.

حاجی معین التجار - اول مجلس بنویسد که آنها معرفی کنند بتوسط شخص اول صدر اعظم بعد هر وقت آنها را خواستند حاضر بشوند.

حاجی سید نصرالله - این نمیشود که بکروز آنها را بخواهند و روز دیگر آنها حاضر بشوند کار باین ترتیب نمیشود پیش برود.

وکیل التجار - اول وزراء معین بشوند بعد هر وقت که مجلس آن ها را بخواند باید حاضر بشوند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - امر و زیاد آنها معرفی بشود که مجلس بعد با تکلیف خودش را با آنها داد.

حاجی معین التجار - حالا آن نوشته که بنید نوشت همین ترتیب بنویسند و بخوانند.

آقای سید محمد تقی - این طور نوشته فایده ندارد باید نوشته بشود اگر آنها حاضر نشوند برای انجمن مورد تکلیف خود را بداند و مجلس هم تعطیل میشود.

حاجی معین التجار - حالا همان طور بنویسند که معرفی بشوند و حاضر شوند اگر جواب مساعد نیاید بعد این بنویسند.

حاجی سید نصرالله - این چه فایده دارد باید همراه باشند.

حاجی محمد اسمعیل آقا - عرض این نیست که آنها حاضر بشوند اگر حاضر شدند و تکلیف ما معین نیست ما چه بکنیم؟

وثوق الدوله - مجلس حاضر بود بر روز که بنویسند آقایان نوشتند حالا باید مجلس بنویسد و تکلیف بخواهد.

خیاطباشی - وزیر امور خارجه را چند دفعه خواستند نوشتند جواب نداد.

حاجی محمد اسمعیل آقا - از مطلب درج نشود باید نوشت که صدراعظم هیئت وزراء را بیاورند اینجا معرفی کنند و این مطلب در روز پنجشنبه شنبه باید صورت بگیرد.

خیاطباشی - برای وزرا جانی معین باشد که هر وقت حاضر بشوند مکان ایشان معلوم باشد.

حاجی معین التجار - مطلبی که دار بداند امرام بنویسید که برای چیست.

حاجی محمد اسمعیل آقا - اول این مطلب را تمام بکنید عقیده من اینست که تا این مطلب تمام نشود در مطلب دیگر داخل نشود.

سیدالحکما - باید وزراء حاضر باشند که انجمن

کارها از ایشان بخواهیم اگر اینها حاضر نباشند مجلس نمیتوانه احکام خود را خودش اجرا کند .

حاجی سید نصر الله - جوابی که با ما میدهند میگویند کدام مطلب را نوشته اید که اجرا نشد آخر ما آنها همراه نباشند و حاضر برای انجام امور نباشند نمیشود .

حاجی معین التجار - همراهی آنها بیک اندازه بوده است و حاضر میشدند ولی مذاکرات مجلس بی ترتیب شد آنها که همراه بودند .

وکیل التجار - وقتیکه آنها حاضر بشوند مجلس مذاکرات هفتگی خودش را مرتب میکند و معلوم خواهد شد که فردا می خواهد چه گفتگو کند .

حاجی عبدالوهاب - مردم خواهش دارند که جواب شماره در این باب بخواهید تا بیاندازند .

حاجی سید نصر الله - همین بود که مذاکره شد لازمیه این نیست - (بعد مذاکره در تعیین روز شد که چه روزی آنها حاضر شوند بعد از مذاکرات زیاد قرار روز یکشنبه شد)

وکیل التجار - بوجه مملکت باید معین شود جمع و خرج دولت باید رسیدگی شود اینقدر وقتی نماینده خوبست روز جمعه باشد و برای معرفی مجلس فوق العاده تشکیل شود معطلی نیست (بعد مکتوبی که بصدرت در این باب نوشته قرائت شد خلاصه اینکه باید هیئت وزرا بتوسط شخص از صدر اعظم روز یکشنبه در مجلس حاضر و معرفی شوند والا مجلس تعطیل می شود)

آقا سید حسین - تعطیل چرا مجلس تعطیل نمی شود این کلام را بردارید (جمعی گفتند باید باشد)

حاجی سید نصر الله - شما کمان می کنید که قوام مجلس بوجود است این طور نیست مالت تکلیف خودش را میداند .

حسنعلیخان - لفظ تعطیل باشد آخر نشستن ما در اینجا چه فایده دارد .

آقا سید حسن نقی زاده - این اتمام حجت است و اتمام حجت باید در مرتبه سیم باشد بواسطه تبادل افکار توفیق اتاد حال برای اتمام حجت بگذارید در مرتبه دیگر که هیئت مجلس حدود این عرض را مینمایند .

حاجی سید نصر الله - بر فرض که یک نفره دیگر هم برای اتمام حجت گذاشتیم آخر چه فرق می کند .

آقا سید عبداللّه مجتهد - این طور نیست که اگر در آن روز حاضر نشوند معومی شود که وزرا در استحکام بنیان مجلس حاضر نیستند بعد بهمین مضمون نوشتند جمعی گفتند که آن کلمه اولی قشر بود در این مقام .

حاج سید نصر الله - قشر نیست واقع است همین طور است .

گفتند وقتیکه حاضر نشوند قهر مجلس تعطیل است لازم بنوشتن نیست .

مذاکرات دارالشورای ملی
پنجشنبه ۱۶ شهر ذیحجه الحرام
خلاصه صورت روز سه شنبه قرائت شد.
رئیس - فرض از تمای مجلس و حضور وزراء محترم این بود که مسلم است بدون همدستی

وزرا کاری از مجلس پیشرفت ندارد باید اتفاق و همدستی کار دولت انجام بگیرد اینک نوشته شد برای این بود که وزرا تشریف بیاورند بمیزان قانون اساسی که امروز داریم بیکدرجه قبول مسئولیت بفرمایند مسئولیت تامه امروزه تا قانون نوشته نشود حاصل نمیشود ولی بهمین ترتیبی که هست خود را مسئول بدانند تا در آترشته سلوک کنیم و به همراهی کاری از پیش برود .

آقا سید محمد مجتهد - غالباً مطالبی که مطرح میشود راجع بوزرات باید آنها حاضر باشند تا مطالب تمام شود .

سعدالدوله - رفته که در این باب بصدر اعظم نوشته شد خوبست قرائت شود .

(در این موقع آقا میرعماد اظهار داشت که صورت تلگرافی است که از تکابین کرده اند باینکه در تلگرافخانه او را تغییر دادند بغیر آنند بیینند چیست)
آقا سید عبداللّه خودشان تلگراف را خواندند که مشتمل بود بر اینکه مجلس برای انتخاب منمقد نمودیم ولی با وجود این حاکم غیر ممکن و خونها هست از مجلس دادرسی بشود .

وزیر داخله - اگر مقصود پسر نصر السلطنه است احضار شده خواهد آمد .

سعدالدوله - حالا پس فراسدرا اعظم بخواهند تشریف آورد برای حدود و معرفی وزرا که معین بفرمایند .

وزیر مالیه - ما که سه روز پیش آمدیم **سعد لدوله** - رفته اینطور دلالت میکنند که باید خودشان تشریف بیاورند و حدود و مسئولیت وزرا را معین و مشخص نمایند و وزرا را معرفی نمایند اینطور نمیشود مگر خود وزرا تکالیف و حدود خودشان را معین نمایند .

حاجی محمد اسمعیل آقا متصدرا از منبع مقام صدارت این بود که باید حدود وزرا را معلوم نمایند که مجلس بهما تکلیف خود را با آنها بداند والا در صورتی که دولت را همه کسی میداند و میداند عرض تعیین حدود و معرفی و مسئولیت ایشانست که بعضا مجلس هر وزارتخانه مطلبی داشته باشد دیگر متعذر نشود که باید بصدرت اطلاع بدهیم .

سعدالدوله - بلی مقصود همین بود که باید حدود و مسئولیت معلوم باشد چون منش هم در خارج معلوم شده که از بعضی پرسیدند گفتند ما مسئول اینکار نیستیم پس باید حدود و تکالیف هر یک معلوم باشد که مجلس تکلیف خود را با آنها بداند و بمجلس با هم کار بکردن وزرا بمنزله روح مملکت هستند باید روح با بدن مهم کار بکنند مقصود پیشرفت کار است حال آقایان خود میدانند منتظرند که آقای صدر اعظم تشریف بیاورند و حدود اینها را معین کنند یا بهمین مجلس اکتفا میکنند .

وزیر علوم ترتیب کار باید از روی قانون باشد وقتی که قانون وضع شود حدود امین میشود .

سعدالدوله - باید کاری کرد که امورات پیشرفت داشته باشد تا وقتی که قانون وضع بشود نمی شود اینطور کارها مغلط بماند امروزه باید جلو گیری کرد .

وزیر خارجه - مطالبی که راجع بوزارت خارجه است دوسه روز قبل اطلاع بدهید در جوابش حاضریم .

سعدالدوله - البته این مطلب را مجلس می دانند که در امورات مهمه باید قبل از وقت اطلاع بدهند مقصود این بود که حدود وزرا معین باشد .

حاجی امین الضرب - معلوم است آقای وزیر خارجه خودشان را معرفی کردند و مسئول دانسته اند .

سعدالدوله - البته همینطور حدود خودشان را هم معین میکنند .

وزیر خارجه - آنچه راجع بن است حاضر و خودم را مسئول آنها میدانم .

سعدالدوله - بعد از این مجلس باشما خیلی گفتگو و حرفها دارد حالا بماند تا موقعش .

حاجی محمد اسمعیل آقا - جناب وزیر مالیه چه مقرر مینماید ؟

وزیر مالیه - من گفته بودم همانست که در چند روز پیش گفته شده .

حاجی محمد اسمعیل آقا - امروز فریاد آرزوست امروز باید وزیر مالیه بطور صعب معرفی بشود .

سعدالدوله - امروز وزیر مالیه باید مثل وزیر مالیه خارجه تمام عایدات و فواید دولتی از نقد و جنس راجع باور باشد و امشورل تمام آنها باشد شما باینطور حاضرید بگوئید .

وزیر مالیه - خارجه که می گویند دول خارجه متعده است هر مملکتی يك نحو اقتضای دارد امروز من وزیر مالیه ایران هستم آنچه که بن راجع است همان بود که گفتیم نقد و جنس میگویند چقدر است امن بود من که تحول دارن سیستم آنچه که آن روز گفتیم اگر امروز باز بگویم مگر خواهد بود اگر چه شبیه باز در خارج حرفهای آرزو را توضیح مالا یرضی صاحب میگردد ولی متصل همان بود که عرض شده .

حاجی سید نصر الله - فرض اینست که امروزه باید اصلاح امور مملکت کردن می گویم نه شما شخص وزیر مالیه بلکه شما شخص عالم این مملکت هستید باید راهنمایی کنید که صلاح چیست است و چه باید کرد اینکه هر مملکت اقتضای دارد صحیح است ما میخواهیم حال قانون فلان مملکت را در اینجا امروزه جاری کنیم میگوئیم باید دست هم را گرفته کار برد .

وزیر مالیه - من پیش هم گفتیم اگر فرض اصلاح است آنچه از من پیشرفت دارد در قوه خودم حاضر ولی از یک شخص تنها کار پیشرفت ندارد .

حاجی سید نصر الله - فرض ما هم همین است بسیار خوب از شما خیلی ممنون هستیم .

وزیر مالیه - آرزویم گفتیم اینکار باید به اتفاق همه دیگر باشد جناب سعدالدوله هم راست می گوید ولی گفتگو در اساس است اساسا از شخص وزیر تنها نباید خواست باید به همدستی و همراهی يك دیگر اینکار را کرد .

سعدالدوله - آن مطلب دیگر است امروز همینطور که جناب وزیر خارجه مسئولیت را در عهده گرفته است وزرا دیگر هم این مطلب را عهده بگیرند آنوقت در مجلس دیگر مذاکره اساس قانون ترتیب آن باید بشود .

حاجی محمد اسمعیل آقا - حال باید یک